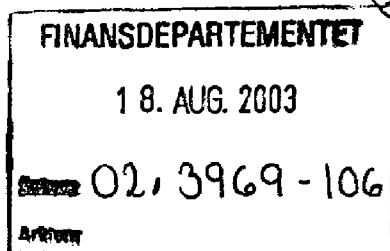

Finansdepartementet
v/Knut Thonstad
PB 8008 Dep
N-0030 Oslo

Oslo 2003.08.15

GRIPs innspill til skissen til nasjonal handlingsplan for bærekraftig utvikling: Nasjonal Agenda 21

1 Sammenheng

- GRIPs erfaring med bærekraftig produksjon og forbruk tilsier at vellykket organisasjonsendring er avhengig av riktige økonomiske rammebetingelser, ledelses oppmerksomhet, tekniske rammebetingelser og tilgang til egnet kompetanse og verktøy.
- Handlingsplanen bør legge til rette for bærekraftige rammebetingelser, klare politiske signaler, effektiv samhandling og tilgang på kompetanse og verktøy, spesielt for små og mellomstore virksomheter.
- Vi mener at bærekraftig produksjon og forbruk er et sentralt virkemiddel og at offentlige og private virksomheter er nøkkelspillere for endring
- Vi mener at skissen er et viktig bidrag i riktig retning
- Vi støtter den varige politiske forankringen som er foreslått, samt kobling til Finansdepartementet
- Vi foreslår et bredt sammensatt kontaktutvalg for å sikre medvirkning og samhandling
- Vi foreslår styrking og bredere sammensetning av sekretariatet
- Vi mener at den 4-årige revisjonen bør være ekstern og foreslår Riksrevisjonen
- Vi foreslår tidsbegrensede, målrettede tiltaksgrupper (eksperter forankret hos aktørene) som adresserer spesifikke problemstillinger
- Vi mener at tiltakene bør utarbeides i detalj av tiltaksgruppene
- Vi har foreslått noen områder som vi mener bør adresseres av tiltaksgrupper de neste 4 år.

2 Hvem er GRIP og hvilke forventninger har vi til handlingsplanen?

GRIP er en stiftelse opprettet av Miljøverndepartementet og styrt i samarbeid med LO, NHO, KS, HSH, NFR og Naturvernforbundet. GRIPs mål er å fremme en bærekraftig utvikling ved å motivere og hjelpe norske virksomheter til å bli mer miljøeffektive – dvs. å skape mer verdi med mindre miljøbelastning.

Private og offentlige virksomheter er nøkkelspillere for bærekraftig utvikling. De står selv for en stor del av forbruket og mye av miljøbelastning og ressursbruk. Til en stor grad påvirker de også forbrukernes valg av produkt og livsstil gjennom produktdesign og markedsføring.

GRIP har arbeidet med bærekraftig produksjon og forbruk siden 1992. Vår erfaring er at fire betingelser er sentrale for at en virksomhet skal satse på miljø:

1. De **økonomiske rammebetingelsene** må sikre at ledelsen tror at miljøsatsingen vil lønne seg – helst på både kort og lang sikt (gjelder også offentlige virksomheter!)
2. Selve temaet må være **interessant og forståelig nok** til å oppnå ledelsens oppmerksomhet (f.eks. via signaler fra markedet eller fra myndighetene)
3. De **tekniske rammebetingelser** må gjøre det mulig å endre atferd (f.eks. avsetningsmulighet for sortert avfall)
4. Virksomheten må ha **tilgang til relevant kunnskap, kompetanse og verktøy** for å endre egen atferd.

Gjennomføring av handlingsplanen bør bidra til at disse betingelser oppfylles ved å:

1. Gi troverdige politiske signaler om at **rammebetingelsene** framover skal gi virksomheter som satser på bærekraftig utvikling en konkurransefordel, f.eks. ved at skattebelastning dreies fra arbeid til miljøbelastning og ressursbruk.
2. Synliggjøre innovative, positive og konkrete **resultater** som vil øke media og andre lederes oppmerksomhet på mulighetene som ligger i bærekraftig utvikling.
3. Utvikle og **operasjonalisere samarbeidsformer** mellom aktører for å løse konkrete, spesifikke utfordringer.
4. Styrke **virksomhetenes tilgang på egnet kompetanse og verktøy**, spesielt for små og mellomstore virksomheter som må gis veiledning tilpasset sine behov. F.eks. trenger hoteller konkrete sjekklister om tiltak som kan bidra til økt miljøeffektivitet og ikke generell kunnskap om klimaproblemer.

3 GRIPs kommentarer til handlingsplanen

3.1 Overordnet kommentarer

Først vil vi takke statssekretærutvalget for en skisse som:

- fastslår behovet for handling
- definerer visjoner som samler økonomiske, sosiale og økologiske perspektiver
- foreslår etablering av en varig organisasjon som forankrer bærekraftig utvikling politisk på nasjonalt nivå
- presiserer behovet for medvirkning og samhandling framover
- konkretiserer regjeringens eget bidrag til prosessen

Vi har forståelse for skissens påstand om at slike medvirkningsprosesser kan være "store, langvarige og omfattende, men lite målrettede", men vi mener at medvirknings- og samhandlingsprosesser er nødvendig for å få endringer i livsløpsperspektiv fordi kompetanse og gjennomføringsevne er spredt på tvers av aktørgruppene. F.eks. krever endringer i lokaltransport samarbeid mellom, i alle fall, kommunene, samferdselsmyndigheter, kollektivselskapene, arbeidsgiverne og, sannsynligvis, skattemyndighetene.

Å lære å arbeide sammen og finne løsninger på tvers av aktørgrupper er sentralt i Agenda 21-basert arbeid. Utfordringen er å finne ut hvordan dette kan gjøres målrettet og effektivt. At slike prosesser kan gi gode resultater er eksemplifisert av de "frivillige" avtalene for returordninger for emballasje og EE avfall.

Det er bare når slike tverrsektorielle grupper kommer sammen på en konstruktiv måte at det vil være mulig å utvikle detaljerte og effektive handlingsplaner for å møte de utfordringene som skissen nevner. Vi mener at slike grupper bør settes sammen ut fra et livsløpsperspektiv, hvor man tar utgangspunkt i en funksjon for forbrukeren/borgeren (f.eks. behovet for å komme på jobben) og arbeider med leverandører/underleverandører/myndigheter for å tilfredsstille behovet best mulig med minst miljøbelastning. Et vellykket eksempel av dette var programmet ØkoBygg, som tok utgangspunktet i behovet for næringsbygg og boliger, og samlet alle relevante aktører med mål å redusere energiforbruk, avfall og bruk av kjemikalier i et livsløpsperspektiv.

3.2 Hovedforankring i statsadministrasjon

Vi støtter forslaget om at hovedansvaret i Staten for oppfølging av NA21 legges til Finansdepartementet gitt dets koordinerende rolle på tvers av departementene.

Vi støtter at statssekretærutvalget gis en varig eksistens for å gi politisk forankring til arbeid med å gjøre Norge mer bærekraftig.

3.3 Styring og organisering

Ansvar for handlingsplanen er lagt til Statssekretærutvalget, og i skissen signaliseres det tilfredshet med modellen og det foreslås å benytte den videre. Vi ser at modellen er effektiv i forhold til koordinering innenfor Staten, men mangler en varig kontaktflate mot øvrige aktører for å sikre:

- innspill til prioritering av tiltaksområde
- eierskapsfølelse hos og involvering av øvrige aktører
- kommunikasjon mellom aktørgruppene

Dette vil kunne løses ved at det opprettes et kontaktutvalg med representanter fra "sentrale aktører" og at kontaktutvalget har 3-4 møter med statssekretærene per år. Ansvar for gjennomføring av handlingsplanen vil fremdeles ligge hos statssekretærutvalget.

GRIP – for bærekraftig produksjon og forbruk.

Arbeidet med koordinering, iverksetting, oppfølging og, spesielt, informasjon, krever et sekretariat med kompetanse på tvers av aktørgrupper og fagområder. Vi mener dermed at sekretariatet bør støttes av egnede eksterne ressurser for å være bredere sammensatt både faglig og erfaringsmessig.

Utvikling og oppfølging av resultater har vært en av de store utfordringer i arbeidet med bærekraftig utvikling. Vi støtter dermed forslag om en indikatorgruppe så lenge den a) involverer andre aktørgrupper i dens arbeid og b) tar hensyn til tilsvarende arbeid i OECD, EU og Nordisk Ministerråd. Vi støtter også forslaget om 4-årig revisjon. Revisjonen bør være ekstern. Riksrevisjonen bør vurderes i denne sammenhengen.

3.4 Konkretisering av tiltak

Skissen henviser til begrepet "**bærekraftig produksjon og forbruk**" flere steder, uten at det er klart hvordan dette skal følges opp. I § 14 i Handlingsplanen fra Johannesburg står det "*Encourage and promote the development of a 10-year framework of programmes in support of regional and national initiatives to accelerate the shift towards sustainable consumption and production to ...*". De rike landene gis et spesielt ansvar for å følge opp på endring av produksjons- og forbruksmønstre.

Endring av produksjons og forbruksmønstre bør bli et mer sentralt og fokusert område i handlingsplanen, spesielt i lyset av at Norge har formannskap i FN's råd for bærekraftig utvikling (CSD) som bl.a. skal følge opp landenes arbeid med temaet.

Begrepene miljøeffektivitet og "frakobling" er ofte brukt i skissen, og vi mener dette er positivt fordi de lett kan knyttes til både samfunns- og bedriftsøkonomisk lønnsomhet.

Mens fokuset i handlingsplanen i første omgang må holdes på et overordnet nivå, vil den under gjennomføring måtte suppleres med konkrete tiltak for økt miljøeffektivitet overfor aktørene i hele verdikjeden (produktutvikling, produksjon, innkjøp/forbruk, etterbruksfasen – og all transporten mellom leddene).

Det eksisterer mye kompetanse om, og verktøy for, gjennomføring av slike tiltak hos aktørene (jfr. vedlegg 2). Utfordringen er å få verktøyene tatt i bruk i stor skala. Dette krever koordinert arbeid hos myndighetene, investorer/eiere, de ansatte og kundene.

Det blir umulig å fokusere på alle aspekter av bærekraftig produksjon og forbruk samtidig. Statssekretærutvalget, i samarbeid med kontaktutvalget som foreslått ovenfor, bør identifisere hvilke tiltaksområder som skal prioriteres i den kommende 4-års periode. Tiltaksgrupper bør etableres for hvert område for å trekke inn kompetanse og gjennomføringsevne når dette er effektivt.

Tiltaksområder bør velges ut fra følgende kriterier:

- Relevans til de utfordringene som utvalget prioriterer (jfr. skissens §1.5)
- Relevans av samarbeid på tvers av aktørgruppe som effektiv løsningsmodell
- Synergi med nordisk arbeid (jfr. nordisk strategi for BU)
- Synergi med Norges internasjonale forpliktelser, spesielt i forhold til Agenda 21 oppfølging
- Mulighet for å få konkrete, synlige resultater

Vi har delt opp tiltakene i:

- Tverrsektorielle: sikrer at rammebetingelser motiverer alle virksomheter til å støtte opp under bærekraftig utvikling
- Funksjonelle: tiltak med mål å sikre at spesifikke funksjoner tilbys til samfunnet med minst mulig miljø- og ressursbelastning (også kalt verdikjede, livsløp eller produktorientert).

3.4.1 Tverrsektorielle tiltak

Tverrsektorielle tiltak har som mål å legge til rette rammebetingelser som motiverer alle virksomheter til å satse bærekraftig. Vi viser til vedlegg 1 for en ikke-prioritert liste over potensielle tverrsektorielle tiltak. Disse tiltakene vil hovedsakelig involvere sentrale aktører, fortrinnsvis i departementene.

Vi mener at de viktigste tverrsektorielle tiltak er:

- å få prisene til å avspeile miljøbelastning (grønne skatter og fjerning av grå subsidier) – må sannsynligvis koordineres internasjonalt for å unngå uheldig konkurransevridning
- å maksimere effekten av Grønn Stat på resten av samfunnet, spesielt i forbindelse med innkjøp

GRIP – for bærekraftig produksjon og forbruk.

- å få erstattet farlige kjemikalier med mindre farlige alternativer, samt effektivisering og avfallshåndtering
- å stimulere miljømerking av produkter og innføring og sertifisering av miljøledelse.

3.4.2 Funksjonsrettede tiltak

Funksjoner som tilbys markedet (f.eks. bolig, bekledning, mat, mobilitet) er enden av en verdikjede med mange ledd – fra råvareprodusent til detaljist og tilbake til avfall. Miljø- og ressursbelastning foregår i hele produktets livsløp og endring i et ledd påvirker ofte et annet i en kjedereaksjon. F.eks. vil kravene hos kundene (innkjøp) påvirke leverandørens markedsføring, produktdesign, produksjon og innkjøp av råvarer. Ved å arbeide i verdikjeden kan man dermed øke virksomhetenes villighet til å satse på miljøeffektivt. Nasjonal Agenda 21 arbeidet bør dermed bruke et livsløps- eller verdikjedeperspektiv.

Funksjonsrettede tiltak vil kreve tilgang på ressurser som kan arbeidet med alle ledd i kjeden: transport, innkjøp, markedsføring, produksjon, avfallshåndtering, energiøkonomisering, etc.

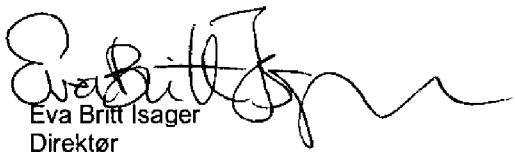
I vedlegg 2 har vi inkludert en liste over tiltak som kan iverksettes i de forskjellige ledd for å øke miljøeffektiviteten. Utfordringen er å prioritere disse for å oppnå mest mulig med minst mulig innsats. Dette bør kunne gjøres av de ovennevnte tiltaksgruppene.

Vi mener at prioritering av tiltaksområder bør gjøres av utvalget etter drøfting med kontaktutvalget, men vil gjerne nevne spesielt:

- **Bærekraftig utvikling av byer og tettsteder**, fordi området favner to funksjoner som er store ressursforbrukere (bolig og transport). Spesielt bør tema som går på tvers av aktørgrupper (f.eks. arbeidsreiser) vies oppmerksomhet.
- **Mat/næring** fordi det også representerer stor miljøbelastning, men også fordi det gir mulighet for produktinnovasjon og økt betalingsvillighet.
- **Økoturisme og bærekraftig bruk av fjellområder** fordi reiselivet er et næringssegment som øker fort og hvor potensialet for økt verdiskapning i form av innovative produkter er stort og ikke realisert. Samtidig truer potensielle fallgruver og konflikter.
- **Tekstiler og bekledning** fordi produktenes livsløp er veldig internasjonale og mange av de største utfordringer er i u-land (økologisk og sosialt), samtidig som bransjen avspeiler noe av det mest ekstreme i forbrukersamfunnet.

Vi vil gjerne takke for anledningen til å bidra til denne prosessen og melder herved vår interesse for og vilje til å delta i arbeidet videre.

Med vennlig hilsen,

Eva Britt Isager
Direktør

Vedlegg 1
Noen ideer til tverrsektorielle satsningsområder

Mål	Virkemiddel	Mål 2005-2008
Riktige priser	Grønnere skatter	Endring av andelen av proventy som kommer fra miljøavgifter gradvis F.eks. 5% i 2005, 6% i 2006, ...?
	Kvoter – CO ₂ først (andre senere?)	Etablert kvoter system samkjørt internasjonalt (EU, Nordisk, ...)
	Reduksjon av grå subsidier	Bruk data fra WTO/EEA.
Stimulere markedet for grønne varer og tjenester	Stimulere Grønt innkjøp – spesielt i offentlig sektor (jfr.: Helsinki kjøp av offentlig transport)	Etablere evaluerings- og målesystem for hvor mye/ofte miljøhensyn tas i offentlig innkjøp (kanskje bare for innkjøp over terskelgrensen?). Definere mål for økning i andel av miljøbevisst innkjøp hvert år Etablere støttefunksjoner for innkjøpere (spesielt viktig for å redusere redsel for å bryte WTO/EU regelverket)
	Bedre miljøinformasjon for produkter for både institusjonelle og "små" innkjøpere	Standardisering av miljøinformasjon (innhold)
		Standardisering av hvordan denne informasjon kan gjøres tilgjengelig – for eksempel på internett (Kanal og form)
		Viderestøtte for miljømerking (reduert moms for miljømerkede produkter?)
	Støtte til eksport av a) grønne teknologier, b) varer og tjenester	Samarbeid med a) NORAD og b) Eksportrådet
Stimulere investering i grønne produkter	Gjøre risikokapital lettere tilgjengelig for Grønn Innovasjon	
	Bedre rapportering fra virksomheter (jfr. regnskapslovens krav, GRI, etc)	Oppfølging av regnskapsloven
	Følge opp NOU om oljefondet	
Miljøeffektiv produksjon og forbruk	Gjøre det lettere å implementere miljøledelsessystemer	Øke markedstrykk (f.eks. ved å kreve miljøledelse i innkjøp) og redusere terskel for gjennomføring med støtte-tjenester, veiledere etc.
	Gjøre kompetanse om Økodesign lettere tilgjengelig	
Gjøre bærekraftig produksjon og forbruk mer akseptert internasjonalt	Informasjonstiltak, spesielt rettet mot u-landene	

GRIP – for bærekraftig produksjon og forbruk.

Vedlegg 2 Virkemidler og tiltak som kan være aktuelle i ulike faser av verdikjeden

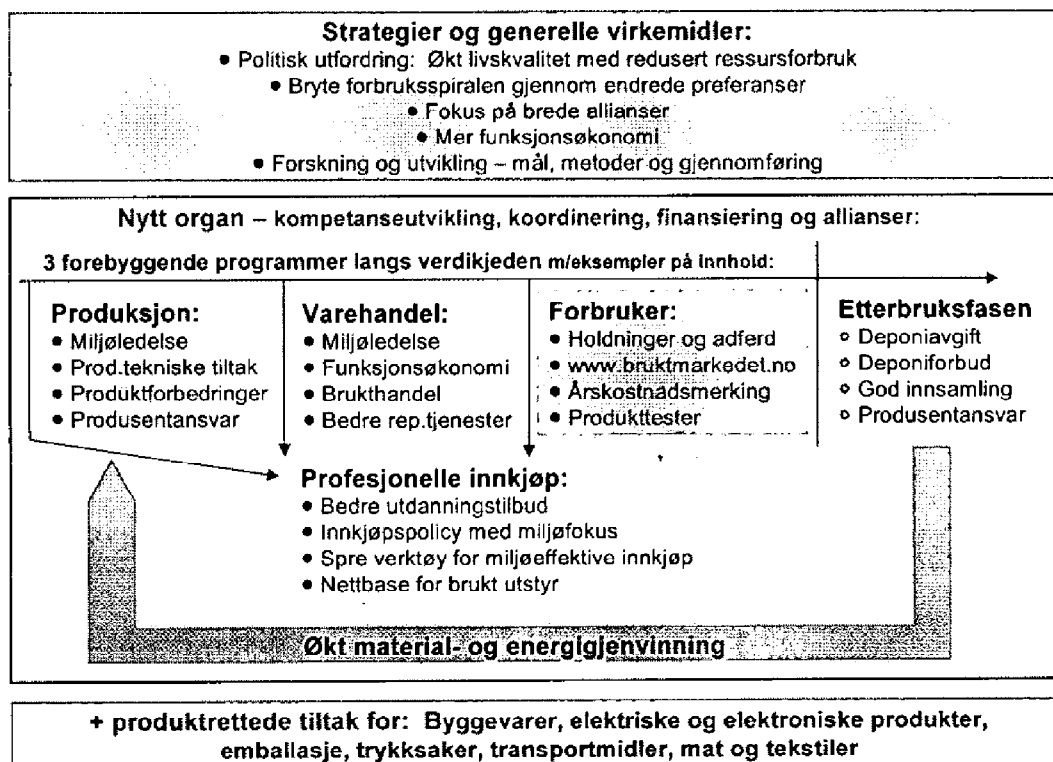
(kilde: NOU 2002:19 om avfallsforebygging)

Vedlegget oppsummerer de viktigste tiltakene som er presentert i NOU 2002:19 Avfallsforebygging.

GRIP var sekretariat for arbeidet med NOUen. Vi står gjerne til disposisjon for en nærmere presentasjon.

Fordi det å forebygge at avfall oppstår, i sin natur dreier seg om å optimere verdikjedene – og få mer ut av mindre – tar NOUen et verdikjedeperspektiv og foreslår en rekke konkrete tiltak. GRIP mener at tiltakene foreslått i NOUen kan være aktuelle for gjennomføring av handlingsplanen og anbefaler at tiltakslisten benyttes i det videre arbeidet. Hele NOUen finnes på <http://odin.dep.no/md/norsk/publ/utredninger/nou/022001-020007/index-dok000-b-n-a.html>.

Følgende figur oppsummerer NOUen:

Tiltaksdelen i NOUen kan deles i 3:

- Forslag til noen overordnede tiltak
- Egne programmer/tiltak overfor produksjon, varehandel, private forbrukere, profesjonelle innkjøpere og etterbruksfasen
- Produktrettede tiltak overfor noen utvalgte produktgrupper (ikke inkludert i dette vedlegget)

Bortsett fra ett svært politisk tiltak som anbefaler endring i befolkningens preferanser, er resten av forslagene mer pragmatiske og av mer organisatorisk og teknisk karakter. I tillegg til en tiltaksdel (som er oppsummert under), inneholder NOUen problembeskrivelse, virkemiddelbeskrivelse, forslag til indikatorer og forslag til hvordan arbeidet kan organiseres. Om ønskelig stiller GRIP gjerne opp på et møte og presenterer NOUen.

3.5 5 måter å oppnå avfallsforebygging

For å oppnå avfallsforebygging over tid må tilførsel av materiale fra naturen til teknosfæren (samfunnet) reduseres. Dette kan gjennomføres ved å:

1. endre atferd og preferanser på etterspørselssiden (reduert forbruk av ressursintensive produkter)

2. endre produksjons- og produktutforming av varer og tjenester (bruk av gjenvunnet materiale, økt produktlevetid, design for gjenvinning)
3. tilfredsstille ulike funksjoner med mindre materialbruk (dematerialisering, økt bruksintensitet)
4. utvikle et kretsløpsamfunn gjennom å videreutvikle og etablere effektive innsamlings- og gjenvinningssystemer (avfall som råvare)

I tillegg innebærer avfallsforebygging å

5. redusere produktets innhold av farlige stoffer (for eksempel helsefarlige eller økotoksiske stoffer)

Det første punktet forutsetter til dels endringer i de grunnleggende kreftene i vår økonomi gjennom en permanent endring i befolkningens preferanser. De andre er av mer organisatorisk og teknisk art.

De virkemidler og tiltak som er listet under, har alle en kobling til disse fem punktene.

3.6 Generelle virkemidler - oppsummerte anbefalinger

Av generelle virkemidler er det utvalgets anbefaling at følgende vurderes:

- Det bør arbeides for at fremtidige produktivetsgevinster i større grad tas ut i mer fritid fremfor økt kjøpekraft, helst i kombinasjon med et skift i etterspørselen til mer ressurseffektive produkter. Den politiske ledelsen i Norge bør sette disse spørsmålene på dagsorden, og søke å utmeisle en politikk for økt livskvalitet med redusert ressursforbruk. Det bør skje innenfor rammen av en bred allianse med ulike organisasjoner.
- Det bør vurderes en økt bruk av grønne skatter. Avgifter eller kvoter på jomfruelige materialer vil i prinsippet bidra til å øke verdien av jomfruelige materialer, og dermed gjøre ressursbruk dyrere. På grunn av internasjonale konkurranseforhold bør imidlertid en grønn skattereform skje i regi av EU eller OECD.
- Potensialet ved en større overgang til funksjonsøkonomi, og rammebetingelsene for en slik overgang, bør utredes nærmere.
- Forbrukerne bør i større grad informeres om sine rettigheter i henhold til Forbrukerkjøpsloven.
- Det bør iverksettes tiltak for spredning av miljøledelsessystemer til flest mulig virksomheter
- Forskning og utvikling som bidrar til at de ulike metodene for avfallsforebygging lar seg gjennomføre bør styrkes.

3.7 Virkemidler og tiltak i ulike faser av verdikjeden

3.7.1 Produktutvikling og produksjon

Det anbefales å etablere et nytt, helhetlig industriprogram med tittelen "Program for avfallsforebygging, renere produksjon og økodesign". Programmet bør blant annet arbeide med å:

- Gi veiledning og støtte til bedrifter som ønsker å innføre miljøstyring
- Gi støtte til produksjonstekniske tiltak, både lokalt og mellom bedrifter, og spre disse resultatene
- Bidra til verdikjedesamarbeid og produktforbedringer
- Bidra til tiltak som er koordinert mot etterbruksfasen

For produsenter i større grad skal innføre formelle miljøstyringssystemer anbefales følgende tiltak, hvorav flere kan koordineres gjennom industriprogrammet:

- Det bør arbeides for at profesjonelle innkjøpere i større grad vektlegger miljøsertifisering og miljøvaredeklarasjoner ved valg av leverandør.
- Det bør gjennomføres en studie, i nært samspill med NHO, som evaluerer og oppsummerer erfaringene og resultatene hos norske miljøsertifiserte bedrifter.
- Arbeidet med informasjon, veiledning og støtte til bedrifter som kan tenke seg å innarbeide miljøstyring bør videreføres og styrkes.
- Man bør prioritere utvikling av kompetanse gjennom forskning og utdanning.

Industriprogrammet bør fange opp tråden fra 90-tallet med vellykkede produksjonstekniske tiltak, men med et utvidet fokus på produktforbedringer og verdikjedesamarbeid. I regi av et slikt program kan blant annet symbioseprosjekter gjennomføres, jf. Kalundborgeksempelet, samt en rekke tiltak for å fremme økodesign.

3.7.2 Distribusjon og varehandel

Varehandelens posisjon mellom produsent- og forbruksleddet skaper et stort potensial for påvirkning begge veier. Hovedutfordringen er å skape tilstrekkelig motivasjon, slik at handelen ønsker å påvirke disse leddene og

å prioritere slikt arbeid i en hverdag preget av arbeids- og tidspress, samt pressede marginer og krav om økt salg.

Det anbefales å arbeide videre med følgende:

- Det bør etableres et flerårig utviklingsprogram for en mer bærekraftig varehandel. Aktuelle problemstillinger for et slikt program er:
 1. Innføring av miljøledelsessystemer og øke miljøkompetansen
 2. Bidra til bedre informasjon og veiledning til forbruker
 3. Bidra til endret fokus fra mest mulig salg av varer til å dekke kundenes behov (funksjonsøkonomi)
 4. Bidra til konkurransefortrinn for ressurseffektive varer gjennom utvikling og utprøving av årskostnadsmerking
 5. Utvikle og utprøve mer effektive reparasjonstilbud
 6. Utvikle og utprøve nye konsepter for bruktmarkeder
 7. Flere pantesystemer og standardisering av emballasje
 8. Utnyttelse av handelens innkjøpsmakt
 9. Optimere handelens egen verdikjede
 10. Utprøving av kildesorteringskonsepter både for handelen selv og handelens kunder

I tillegg foreslås to tiltak som ikke passer i regi av et varehandelsprogram:

- A. Bedre rammebetingelser for miljøtilpassede varer
- B. Miljøevaluering av nye produkter som skal selges i Norge

3.7.3 Profesjonelle innkjøp

Det er utvalgets vurdering at avfallsforebygging gjennom profesjonelle innkjøp best kan oppnås ved å:

- styrke utdannelsesstilbudet innen innkjøp ved våre høyskoler for økonomiske og tekniske fag, og styrke etterutdanningstilbudet.
- innføre innkjøpspolicy med et integrert miljøfokus i offentlige (og private) virksomheter¹, gjerne som en del av virksomhetens kvalitetssikringsystem eller miljøledelsessystem.
- spre de eksisterende verktøy for miljøeffektive innkjøp og ta disse i bruk².
- bedre samordningen av de krefter som tar mål av seg til å spre effektive innkjøp i Norge³.
- fjerne de siste juridiske uklarheter for offentlige innkjøpere med hensyn til å stille krav om miljøledelsessystemer og offentlige miljømerker
- styrke standardisering av miljøinformasjon mellom leverandør og kjøper, slik at tilgangen på miljøinformasjon øker og det blir enklere for innkjøper og vurdere denne.
- opprette en eksempelpase, for eksempel i regi av Idébanken⁴.

Følgende tiltak kan bidra til å realisere det potensialet som ligger i kjøp av brukt utstyr:

- Policybeslutning i det offentlige: Offentlige virksomheter bør nedfelle en policybeslutning om å fortrinnsvis selge, fremfor å kaste brukt utstyr, og fortrinnsvis kjøpe brukt, fremfor nytt utstyr.
- Tilbaketaking og salg av brukt utstyr: Det bør utredes hvilke muligheter som finnes for å etablere tilbaketakingssystemer, overhalingssystemer og salgssystemer av brukt utstyr i stort omfang
- Dyktige innkjøpere: Gode policybeslutninger, fokusert ledelse og dyktige innkjøpere vil kunne skape nye relasjoner mellom kjøper og selger. Det viktigste bidraget for å oppnå dette er å nedfelle slike prinsipper i virksomhetenes innkjøpspolicy, samt generelt styrke utdanningstilbudet innen innkjøp.
- Bruktmarkeds plass på nettet: Det offentlige bør gå foran og bidra til at det opprettes en nasjonal nettbase for brukt industriutstyr og annet profesjonelt utstyr. En slik nettbase må ha høy troverdighet, gode grensesnitt, og lave kostnader for den enkelte bruker.

¹ En mal for dette er utviklet. Den er tilgjengelig på www.grip.no/innkjop/.

² Prinsippene og metodene for miljøeffektive innkjøp er i hovedsak ferdig utviklet i regi av GRIP senter, selv om en videre utvikling av tips på produktnivå er ønskelig.

³ Blant annet Nærings- og handelsdepartementet, Arbeids- og administrasjonsdepartementet, NIMA Norsk forbund for innkjøp og logistikk, Handelshøyskolen BI, GRIP, Stiftelsen Miljømerking, Kommunesektorens Innkjøperforum (KSI), Høgskolen i Molde, Norges Handelshøyskole (NHH)

⁴ Idébanken har i 2002 begynt å jobbe med innkjøp.

3.7.4 Forbrukerne

Overordnet:

- Organisere og støtte en bred og slagferdig allianse av organisasjoner som tar mål av seg til å påvirke husholdningenes holdninger og adferd i en mer bærekraftig retning.

Forbrukerpolitikk:

- Forbrukerpolitikken bør legge til grunn at forbruket av ressurser må være innenfor naturens tålegrenser. Verdier som forvalteransvar og livskvalitet bør integreres i forbrukerpolitikken.
- Styrke forbruksforskning på koblingen mellom forbruk og miljø

Barn og oppvekst:

- Forbrukerspørsmål bør integreres i informasjon fra helsestasjoner og det offentlige.
- Helsestasjoner kan organisere utlån, bytteringer, utleie av bilseter med mer.
- Kampanje mot barnehager for å få dem til å spille en mer aktiv rolle med hensyn til informasjon om småbarns påkledning og utstyr, samt om bruktmarkedet og bytteordninger i nærmiljøet.
- Miljøaspektet i de praktiske fagene i skolen bør styrkes.
- Forbrukerundervisningen bør styrkes og nåværende forbrukerundervisning bør evalueres
- Lærer- og førskolelærerutdanningen bør styrkes innen forbruker- og miljøspørsmål.
- Det trengs en økt satsing på organisasjoner som formidler verdier knyttet til sosialt ansvar og fellesløsninger for en bærekraftig utvikling.

Hjelpemidler for den bevisste forbruker:

- Spre informasjon om forbrukerbevissthet, forbrukerrettigheter og mer bærekraftig forbrukeradferd.
- Stimulere dagens store aktører til å gå sammen om en felles nettside for brukthandel, for eksempel www.bruktmarkedet.no.
- Utvikle, utprøve og eventuelt innføre et system med årskostnadsmerking av varige forbruksgoder
- Flere og bedre objektive produkttester bør utføres og gjøres bedre tilgjengelig for allmennheten.
- Det bør foretas flere stikkprøver for å sjekke at leverandørene etterfølger ulike merkesystemer.
- Norge bør arbeide for merking av produkter eller emballasje som blir farlig avfall/spesialavfall

3.7.5 Etterbruksfasen

For etterbruksfasen foreslår utvalget følgende:

- For å oppnå et best mulig resultat av de innsamlingsordninger som innføres, er det viktig at disse blir så fleksible og tilgjengelige som mulig, slik at de blir naturlige å bruke
- Avfallsbesittere som benytter gjenvinningsordninger bør premieres gjennom gebyrsatsene, og innføring av elektronisk måling vil gi best grunnlag for en rettferdig beregning.
- Produsentansvarsordninger bør videreutvikles for produktområder som faller naturlig for dette.
- Produsentansvaravtalene bør i sterkere grad utformes slik at de bidrar til avfallsforebygging og gir redusert innhold av helse- og miljøfarlige stoffer i produktene.
- Det bør arbeides med en utvidelse av panteordningene, produkter som kan inkluderes er for eksempel ulike emballasjeprodukter.
- Pant bør også vurderes brukt for produkter som skal til forsvarlig destruksjon. Dette er særlig aktuelt for produkter som inneholder helse- og miljøfarlige stoffer.
- Det viktigste virkemiddelet for å få samlet inn så mye spesialavfall som mulig er at innsamlingsordningene er lett tilgjengelige for avfallsbesitter, og at avfallsbesitter har kunnskap om disse.
- En omlegging av sluttbehandlingsavgiften som stimulerer til material- og energigjenvinning
- Forbud mot deponering av nedbrytbart avfall
- Det bør forskes på bruk av avfallsråstoffer som erstatning for jomfruelige materialer
- Det bør vurderes å gi støtte til prosjekter som tar i bruk gjenvunnet materiale på bekostning av jomfruelige materialer.

3.8 Muligheter for noen utvalgte produktgrupper

NOUen identifisert noen produktgrupper/materialstrømmer som ble behandlet mer detaljert. Disse ble valgt ut på grunn av sitt kvantum, innholdet av helse- og miljøfarlige stoffer, innholdet av organisk materiale og der det er et potensial for avfallsforebygging. De utvalgte produktgruppene er BA-produkter, EE-produkter, emballasje, trykksaker, transportmidler, mat og tekstiler